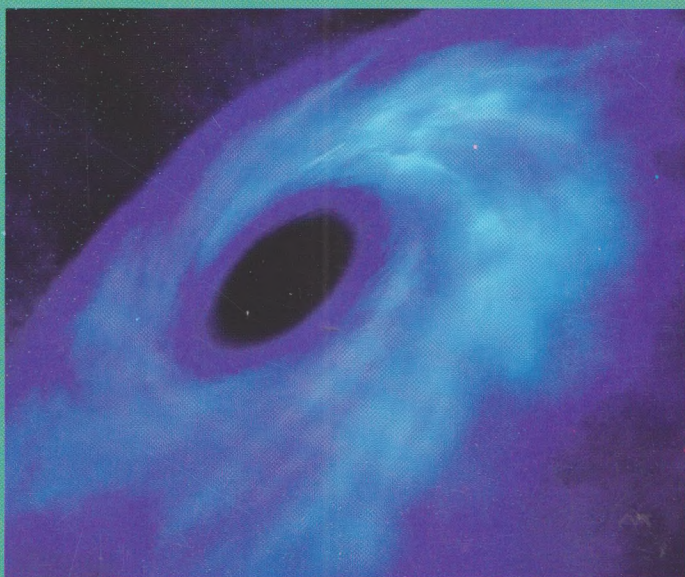

Основи
християнської
етики
1-4 класи
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Основи християнської етики

1–4 класи

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

для загальноосвітніх
навчальних закладів

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

ББК 86.37-4
75

Навчальна програма
«Основи християнської етики для учнів 1–4 класів»
Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Лист 1/П-6347 від 13 липня 2010 року)

Автори:

Барщевський Тарас – кандидат біблійних наук, викладач Українського Католицького університету, м. Львів.

Васьків Андрій – кандидат історичних наук, доцент філософського факультету Львівського національного університету ім. І. Франка, м. Львів.

Влад (Аузяк) Марія – магістр богослов'я, викладач Буковинського православного університету ім. Євгена Гакмана, м. Чернівці.

Гаврисюк Оксана – аспірант Волинського національного університету, вчитель християнської етики, м. Луцьк.

Гнатів Іван – голова комісії у справах шкільництва УГКЦ, м. Львів.

Голяничук Роман – магістр релігієзнавства, магістр теології, м. Запоріжжя.

Добош Галина – викладач катехитично-педагогічного інституту Українського Католицького університету, м. Львів.

Жуковський Василь – доктор педагогічних наук, професор, декан гуманітарного факультету Національного університету «Острозька академія», м. Острог.

Євтушенко Рйса – головний спеціаліст департаменту початкової і середньої освіти МОН України, м. Київ.

Клищенко Тетяна – кандидат історичних наук, викладач Національного університету «Києво-Могилянська Академія», м. Київ.

Лахман Наталія – вчитель основ християнської етики, заступник директора Мізоцького навчально-виховного комплексу Рівненської області.

Николин Микола – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри Тернопільського інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Тернопіль.

Огірко Олег – доктор філософії, кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри філософії та політології Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, м. Львів.

Саннікова Тетяна – кандидат педагогічних наук, старший викладач Одеського інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Одеса.

Сіданіч Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософії з педагогіки, м. Київ.

Сохань Галина – кандидат філологічних наук, доцент кафедри культурологічної освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Львів.

Федик Михайло – магістр богослов'я, викладач Буковинського православного університету ім. Євгена Гакмана, м. Чернівці.

Филипчук Світлана – кандидат історичних наук, доцент кафедри релігієзнавства Національного університету, м. Острог.

Цюпа Луїза – директор Катехитично-педагогічного інституту Українського Католицького університету, викладач кафедри соціальної педагогіки.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

З метою формування у дітей та молоді високоморальних якостей, патріотичної та громадянської свідомості, ціннісних орієнтирів, які ведуть людину шляхом пізнання Істини, Добра, Краси, вбачається необхідним вивчення предметів духовно-морального спрямування, складовою яких є спеціальний курс «Основи християнської етики».

Курс «Основи християнської етики» є дисципліною християнсько-світоглядного, культурного та освітньо-виховного спрямування, який вибудовується як фундамент буттєвих цінностей сучасної людини. Він не є вченням віри, не включає релігійних обрядів, не ставить за мету залучення до певної конфесії. Викладання предмету передбачає виховання в учнів поваги до свободи совісті, релігійних та світоглядних переконань інших людей; здатності до співжиття в полікультурному та поліконфесійному українському суспільстві.

Метою курсу «Основи християнської етики» є формування в учнів християнських моральних чеснот. У процесі досягнення мети передбачається реалізація таких завдань:

- ознайомлення учнів із основами християнської моралі як фундаменту загальнолюдських цінностей;
- ознайомлення учнів із християнськими моральними цінностями: істини, благочестя, добра, любові, краси, гідності, обов'язку, совісті, честі;
- формування свідомої та відповідальної особистості учня на основі християнських духовних, моральних та культурних цінностей;
- створення належних морально-етичних умов для самопізнання, самореалізації.

Основою курсу «Основи християнської етики» є Біблія та інші християнські джерела, які не суперечать Святому Письму.

Програма побудована за **лінійно-концентричним принципом**, який включає в себе такі складові:

- світоглядну, що сприяє цілісному світосприйманню, визначенню вихованцем власної добротворчої життєвої позиції;
- історико-культурологічну, що спирається на високі зразки християнської духовної культури та традиції;

- науково-пізнавальну, яка розширює шкільний навчальний матеріал в етично-естетичному просторі.

Програма курсу «Основи християнської етики», починаючи від 1 класу, має такий змістовно-тематичний поділ:

1-й клас. Хочу пізнавати світ.

Розділ 1. Хочу пізнавати дивосвіт.

Розділ 2. Пізнаю себе.

Розділ 3. Хочу пізнавати Бога.

2-й клас. Живу й навчаюсь у родині.

Розділ 1. Моя сім'я і родина.

Розділ 2. Мій рід і народ.

3-й клас. Прагну робити добро.

Розділ 1. З радістю творимо добро.

Розділ 2. Життєвий дороговказ.

Розділ 3. Шляхом добра.

4-й клас. Навчаємось мудрості.

Розділ 1. Уроки доброти.

Розділ 2. Уроки справедливості.

Розділ 3. Навчаємось виправляти життєві помилки.

Розділ 4. Уроки працелюбності.

Розділ 5. Уроки Божої мудрості.

5-й клас. Світ Біблії.

Розділ 1. Що вчить Біблія про людину, добро і зло.

Розділ 2. Які моральні цінності вміщені в Святому Письмі.

Розділ 3. Значення приходу на землю Ісуса Христа.

6-й клас. Притчі Ісуса Христа.

Розділ 1. Новий Завіт – джерело християнської моралі.

Розділ 2. Слово Боже виховує нас.

Розділ 3. Етика людських взаємин у світлі Христового вчення.

Розділ 4. Основи морального життя.

7-й клас. Ісус Христос – ідеал для наслідування.

Розділ 1. Морально-етичні цінності християнства.

Розділ 2. Християнські орієнтири людського життя.

Розділ 3. Історичні витоки та розвиток християнства в Україні.

8-й клас. Божі заповіді – моральний дороговказ для людини.

Розділ 1. Життєві дороговкази християнина.

Розділ 2. Моральні настанови у взаєминах людини з Богом.

Розділ 3. Моральні підвалини заповідей щодо пошани ближнього.

Розділ 4. Моральні настанови у виборі життєвого шляху.

9-й клас. Морально-етичні цінності молоді.

Розділ 1. Християнський життєвий вибір людини.

Розділ 2. Моральні цінності у виборі професії.

Розділ 3. Людина у суспільстві.

Розділ 4. Молодь і християнська культура.

10-й клас. Етика подружнього життя.

Розділ 1. Морально-етичні основи християнської сім'ї.

Розділ 2. Християнське покликання чоловіка і жінки.

Розділ 3. Моральні підвалини життя християнської родини.

Розділ 4. Сім'я у цивілізаційному вимірі.

11-й клас. Основи християнського світогляду і моралі.

Розділ 1. Суть християнського світогляду.

Розділ 2. Морально-етичний зміст блаженств.

Розділ 3. Християнські моральні чесноти.

Розділ 4. Християнство у релігійному просторі світу.

Методологічною основою процесу навчання основ християнської етики є система наукових підходів, принципів, форм і методів, які допомагають належно реалізувати мету та завдання навчання. Ці наукові підходи, принципи, форми і методи перебувають у тісному діалектичному зв'язку. Так, підходи конкретизуються у принципах, принципи реалізуються у певних формах через відповідні методи.

Найголовнішими з **підходів** у навчанні основ християнської етики є:

- аксіологічний,
- соціокультурний,
- культурологічний,
- особистісний,
- діяльнісний,
- комунікативний,
- системний,
- компетентісний,
- синергетичний.

Аксіологічний підхід до навчання основ християнської етики передбачає джерелом християнських моральних цінностей десять Заповідей, дві Заповіді любові, Нагірну проповідь Ісуса Христа, «золоте правило християнської етики», моральне вчення книг Старого і Нового Заповіту, послання святих апостолів, пояснення моральних цінностей у працях Отців Церкви, а також живий досвід Церкви.

За аксіологічного підходу людина розглядається як найвище творіння Боже, а такі моральні цінності, як любов, радість, мир, довготерпіння, доброта, милосердя, лагідність, стриманість, гід-

ність, обов'язок, совість, честь є важливими цінностями, зміст яких розкривається учням.

Культурологічний та соціокультурний підходи, у свою чергу, мають на меті, з одного боку, сприймати учня як спадкоємця і носія вітчизняної та світової культури, яка має глибоке християнське коріння, а з іншого, – готувати його до життя у сім'ї, громаді, а також у сучасному суспільстві, якому притаманне як посилення національної самоідентифікації українців, так і розширення глобалізаційних процесів.

Особистісний підхід передбачає сприйняття кожного школяра як унікальну особистість, творіння Боже, яке має реалізувати задум Творця, а також передбачає усвідомлення, сприйняття і взаємодію учителя з учнем як суб'єктів навчання.

Діяльнісний підхід має на меті таку побудову процесу навчання основ християнської етики, яка б активізувала навчальні зусилля школяра через ігрову, навчальну та комунікативну діяльність, через виконання практичних завдань-проектів тощо.

Комунікативний підхід у процесі навчання передбачає організацію комунікативної взаємодії між учителем та учнями на уроці, в позаурочний та позанавчальний час на основі християнських моральних цінностей.

Системний підхід орієнтує на організацію навчально-виховного процесу з основ християнської етики як цілеспрямованої творчої діяльності його суб'єктів: учнів, сім'ї та школи в рамках класної, позакласної та позашкільної роботи. Він вимагає розгляду системотвірних зв'язків мети, завдань, змісту, форм, методів та засобів навчання не ізольовано, а у взаємодії компонентів педагогічного процесу, що дозволяє виявляти загальні системні властивості та якісні характеристики.

Компетентнісний підхід передбачає аксіологічну, мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну та інші складові результатів навчання основ християнської етики, що відображають набуття не лише знань, навичок і вмінь, а й досвіду емоційно-ціннісного ставлення до себе, батьків, інших людей, оточуючого світу з погляду Біблії. Компетентність у сфері пізнавальної, комунікативної, ігрової, практичної діяльності школярів, засвоєння християнських моральних цінностей, способів набуття знань, користування різними джерелами інформації є основою компетентності в інших сферах: у сімейній, громадянській, соціально-трудовій, культурно-естетичній, сфері дозвілля та ін. Ключова компетентність учня по суті є інтегративною, тому що її джерелом є різні сфери культури: духовна, етична, соціальна, інформаційна, екологічна тощо.

Синергетичний підхід має провідним принципом самоорганізацію, саморозвиток особистості на основі взаємодії людини з зовнішнім середовищем, що призводить до змін, виникнення нових якостей тощо. Синергетика божественного й людського визначає специфіку навчання основ християнської етики, оскільки не є плодом людського розуму, а присутня у Святому Письмі, працях Отців Церкви та інших працях релігійно-філософського змісту.

Основними загальнодидактичними принципами, на яких ґрунтується процес навчання основ християнської етики, є принципи:

- доступності та зрозумілості навчання;
- свідомості й активності учнів;
- наочності викладання;
- науковості;
- систематичності та послідовності;
- міцності знань, умінь і навичок;
- зв'язку навчання з життям;
- індивідуального підходу до учнів;
- емоційності навчання.

Принцип доступності та зрозумілості навчання виявляється у дозуванні навчального матеріалу на уроці та при виконанні домашніх завдань, у компенсуванні складнощів змісту викладацькою майстерністю вчителя, відповідною подачею у підручнику, залежить від дотримання послідовності: від простого матеріалу – до складного.

Принцип свідомості й активності учнів виходить із того, що позитивний результат навчальної діяльності з християнської етики визначається активністю школяра. Передбачає широке використання методів, які сприяють успішному засвоєнню християнських моральних цінностей. Активне й свідоме засвоєння етичних знань, формування навичок і розвиток умінь неможливе без використання різноманітних розумових операцій (порівняння і зіставлення, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, аналогії тощо), без з'ясування взаємозв'язків і взаємообумовленості у вивченому матеріалі, правильного формулювання думки при усному мовленні.

Принцип наочності навчання передбачає навчання основ християнської етики на основі сприймання конкретних предметів і явищ дійсності або їхніх зображень. Використовуються різні види наочності: натуральна (рослини, тварини, зоряне небо, явища природи), образна (образи, ікони, картини, репродукції, таблиці, моделі, муляжі), символічна (географічні карти, схеми), аудіо- (музичні твори, аудіофрагменти Біблії, пісні духовно-морального змісту) та відеопродукція (скранізація біблійних сюжетів, доку-

ментально-публіцистичні фільми). Наочність допомагає виявити зв'язок між теоретичними знаннями і практикою, полегшує процес засвоєння знань, розвиває мотиваційну сферу учнів, подає об'єкт у розмаїтті його виявів і зв'язків.

Вчителю основ християнської етики слід уникати використання наочності, що висвітлює Творця, людину, процес взаємозв'язків людини з Богом, людини з людиною або людини з оточуючим середовищем невідповідно (карикатурно, образливо).

Принцип науковості має за мету використовувати наукові знання з галузей фізики, хімії, астрономії, біології, історії, археології тощо для підтвердження біблійних істин та базується на досягненнях психолого-педагогічної, історико-культурологічної та теолого-філософської наук.

Принцип систематичності та послідовності досягається послідовним викладом навчального матеріалу, виокремленням основного, логічним переходом від попереднього до нового матеріалу, внаслідок чого учні усвідомлюють структуру етичних знань, з'ясовують логічні зв'язки між структурними частинами навчального предмету. Дотримання цього принципу у процесі викладання основ християнської етики забезпечує системність набуття знань, мислення, поведінкових проявів.

Принцип міцності знань, умінь і навичок передбачає формування відповідної поведінки у щоденному житті на основі набутих етичних знань, умінь і навичок. З цією метою використовується повторення навчального матеріалу за структурними смисловими частинами; запам'ятовування нового матеріалу в поєднанні з пройденим раніше; активізація мислення учнів під час повторення (запитання, порівняння, аналіз, синтез, класифікація, узагальнення); групування матеріалу з метою його систематизації; акцентування на основних ідеях; використання різноманітних вправ і методик, форм і підходів, самостійної роботи як творчого застосування знань; нове трактування раніше засвоєних знань.

Принцип зв'язку навчання з життям полягає в тому, що виховна діяльність з основ християнської етики орієнтує учнів на те, що вони покликані жити й діяти за християнськими духовно-моральними принципами.

Принцип індивідуального підходу до учнів означає врахування рівня розумового розвитку, релігійного та духовно-морального досвіду, вольового розвитку, ставлення до навчання, набуття знань та вмінь, працездатності, пізнавальної та практичної самостійності учнів, особливостей їхніх пізнавальних інтересів.

Принцип емоційності навчання реалізується в образному викладі матеріалу з основ християнської етики, в мові вчителя, його ставленні до учнів, зовнішньому вигляді, в цікавих

прикладів, застосуванні наочності й технічних засобів навчання, у створенні в учнів почуття спокою й радості від пізнання Бога та Його моральних настанов.

Поряд із дидактичними принципами навчання використовуються **педагогічні принципи виховання**:

- цілеспрямованість виховання;
- зв'язок виховання з життям;
- єдність свідомості та поведінки у вихованні;
- виховання у праці;
- принцип комплексності у вихованні;
- виховання особистості в колективі;
- поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів;
- поєднання поваги до особистості вихованця з розумною до нього вимогливістю;
- індивідуальний підхід до учнів у вихованні;
- природовідповідність;
- культуровідповідність;
- гуманістичність;
- принцип системності, послідовності й наступності у вихованні;
- єдність педагогічних вимог сім'ї, школи та громадськості;
- народність;
- демократизм;
- національне самоусвідомлення.

Принцип цілеспрямованості виховання передбачає спрямування виховної роботи з основ християнської етики на досягнення основної мети виховання – високодуховної й моральної особистості, підготовки її до свідомої й активної трудової діяльності. Цей принцип реалізується за умови підпорядкованості виховної роботи з основ християнської етики загальній меті, усвідомлення цієї мети вихователями й вихованцями, недопущення стихійності у вихованні, наявності перспективи, проектування рівня вихованості особистості відповідно до запланованої мети.

Принцип зв'язку виховання з життям полягає в створенні в учнів глибокої переконаності жити за християнськими духовно-моральними принципами в сім'ї, громаді, суспільстві. Реалізація цього принципу передбачає систематичне ознайомлення учнів із громадсько-політичною ситуацією в суспільстві та залучення їх до посильної участі у громадській роботі. Прилучаючись до активного життя, школярі засвоюють досвід старших поколінь, можуть здійснювати добродійну діяльність. Завдяки цьому в них формується психологічна, моральна та практична готовність до самостійного суспільного життя й діяльності.

Принцип єдності свідомості та поведінки у вихованні у процесі навчання основ християнської етики базується на твердженні, що поведінка людини – це її свідомість у дії. Таке виховання – складний і суперечливий процес, тому необхідне оптимальне співвідношення методів формування свідомості та суспільної поведінки, запобігання відхиленням у них, вироблення у учнів готовності протистояти будь-яким негативним впливам.

Принцип виховання у праці базується на ідеї, що формування духовно-моральної особистості на християнських цінностях безпосередньо залежить від її особистої діяльності. Реалізація принципу виховання у праці можлива за умови усвідомлення учнями, що праця – важливе джерело задоволення матеріальних і духовних потреб, чинник усебічного розвитку особистості. Передбачається залучення учнів до взаємодопомоги, добродійної діяльності, практичної участі у житті класу, школи, громади, допомоги літнім людям.

Принцип комплексності у вихованні на християнських моральних цінностях ґрунтується на діалектичній взаємозалежності педагогічних явищ і процесів. Втілення його в життя передбачає: єдність мети, завдань і змісту духовно-морального виховання; єдність форм, методів і прийомів виховання; єдність виховних впливів школи, сім'ї, громадськості, засобів масової інформації; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; єдність виховання і самовиховання; постійне вивчення рівня вихованості учня й корегування виховної роботи.

Принцип виховання особистості у колективі зумовлений об'єктивними закономірностями духовно-морального розвитку дитини й відповідає суті суспільства. Його реалізація передбачає: усвідомлення учнями колективу як засобу виховання; згуртованість колективу та авторитет його думки; участь учнів у самоврядуванні, що сприяє розвитку самостійності, самодіяльності, ініціативи та ін. Виховна цінність колективу полягає в тому, що між його членами виникають найрізноманітніші міжособистісні стосунки, а також взаємної відповідальності й залежності, організаторів і виконавців тощо.

Принцип посидання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів у процесі духовно-морального виховання полягає в тому, що педагогічне керівництво зумовлюється відсутністю в учнів належного життєвого досвіду; виховання творчої високодуховної й високоморальної особистості можливе за належних умов для вияву самостійності й творчості, коли схвалюються ініціатива та самодіяльність. Цей принцип передбачає безпосередню участь учнів у плануванні своїх громадських справ, контроль за їх виконанням, оцінку досягнутих результатів.

Принцип поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього під час засвоєння християнських моральних цінностей включає єдність вимог до вихованців із боку батьків та педагогів у процесі навчання. Його втілення в життя ускладнюється тим, що серед учнів нерідко є діти з різним релігійним та суспільним досвідом, різним духовно-моральним рівнем. Педагог повинен бути терплячим до всіх дітей без винятку, поважати їхню людську гідність та застосовувати виховний потенціал розумної вимогливості, що впливає з потреб виховного процесу, із завдань духовно-морального розвитку особистості.

Принцип індивідуального підходу до учнів у духовно-моральному вихованні є важливою вимогою до організації виховного процесу й однією з умов підвищення його ефективності, оскільки торкається внутрішніх духовних сторін особистості вихованця та враховує вікові та індивідуальні особливості учнів, рівень їх моральної свідомості і досвід моральної поведінки, конфесійну приналежність та рівень релігійності. Індивідуальний підхід потрібно застосовувати до кожного вихованця, а не лише до тих, хто вирізняється незвичною поведінкою.

Принцип системності, послідовності й настанунності у вихованні передбачає підбір змісту й методики виховної роботи з християнської етики залежно від віку та рівня розвитку учнів. З віком змінюється педагогічне керівництво дитячим колективом, що виявляється у наданні йому більшої самостійності в усіх аспектах його діяльності, зростають вимоги вихователів. Важливо прогнозувати можливі наслідки заходів духовно-морального впливу на школяра.

Принцип єдності педагогічних вимог сім'ї, школи та громадськості у процесі духовно-морального виховання передбачає охоплення всіх сторін навчально-виховної роботи сім'ї, школи, всіх форм діяльності учнівського та педагогічного колективів, громадських та благодійних організацій, виявляється у змісті, формах навчання та виховання, у правилах поведінки школярів, у стилі життя школи, її традиціях. Така єдність є однією з умов оптимізації виховного процесу з християнської етики, що вирізняється наданням сім'ї, громадськості та іншим суспільним інститутам основ духовно-етичних та психолого-педагогічних знань, передового досвіду духовно-морального виховання, підвищенням етичної та педагогічної культури батьків, вихованням толерантного ставлення до інших конфесій.

Принцип народності має на меті національну спрямованість духовно-морального виховання, досконале оволодіння рідною мовою, формування національної свідомості, любові до рідної землі та народу; прищеплення шанобливого ставлення до куль-

тури, спадщини, народних традицій і звичаїв, релігій, вірувань усіх народів, що населяють Україну і світ.

Принцип природовідповідності базується на врахуванні багатогранної й цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх духовних, анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних, релігійних та регіональних особливостей.

Принцип культуровідповідності ґрунтується на органічному зв'язку з історією народу, його мовою, релігією, культурними традиціями, з народним мистецтвом, на забезпеченні духовної єдності поколінь.

Принцип гуманістичності передбачає створення умов для формування духовно-моральних якостей і здібностей дитини, джерел її життєвих сил; гуманізацію взаємин вихователя й вихованців; сприйняття виховання як центру навчально-виховного процесу, повагу до особистості, розуміння її запитів, інтересів, гідності, довіри до неї; виховання гуманної особистості; розуміння принципової відмінності між християнським і світським гуманізмом і місця людини в цих ціннісних системах.

Принцип демократизму має на меті усунення авторитарного стилю виховання, сприйняття особистості вихованця як вищої соціальної цінності, визнання права школяра на свободу, на розвиток здібностей і вияв індивідуальності, передбачає глибоке усвідомлення зв'язку між ідеалами свободи, правами людини та громадянською відповідальністю.

Принцип національного самоусвідомлення вимагає наповнення виховання національним змістом, що передбачає формування самосвідомості громадянина. Він полягає у забезпеченні можливості всім дітям навчатися у рідній школі, вихованні національної гідності, національної свідомості, почуття належності до народу, у відтворенні в дітях менталітету народу, увічненні специфічних національних елементів, вихованні дітей носіями національної культури.

Крім загальнодидактичних принципів, у процесі навчання основ християнської етики використовуються **спеціальні принципи**:

- теоцентризму;
- міжконфесійності;
- біблійної основи навчання;
- добровільності у виборі предмету;
- толерантності до віросповідання інших людей.

Принцип теоцентризму означає, що джерелом духовно-моральних цінностей є Бог. Ці цінності є об'єктивними, вічними й незмінними, переданими людям Богом через Біблію. Богочоловік

Ісус Христос виконав і доповнив ці моральні принципи, завдяки чому вони називаються християнськими.

Принцип біблійної основи навчання передбачає основою навчання християнські моральні цінності Біблії, які є спільними для всіх християнських конфесій.

Принцип міжконфесійності скеровує учителя й учня до вивчення християнських моральних цінностей. Не допускається пропаганда окремої конфесії та приниження іншої.

Принцип толерантності до релігійних відмінностей і особливостей передбачає шанобливе й терпляче ставлення до представників різних конфесій, а також до атеїстів та людей із відмінними переконаннями.

Принцип добровільності полягає у добровільному виборі предмету батьками та учнями, й закріплюється написанням відповідної заяви.

Сукупність цих принципів забезпечує успішне визначення завдань, підбір змісту, методів, засобів і форм виховання. Єдність принципів виховання потребує від педагога вміння використовувати їх у взаємозв'язку з урахуванням конкретних можливостей і умов.

Принципи навчання й виховання реалізуються у певних **формах навчання і виховання**.

Основними формами навчальної діяльності на уроках християнської етики є фронтальна, індивідуальна, парна, групова.

Фронтальна форма роботи передбачає навчальну діяльність учителя з усім класом.

Індивідуальна форма роботи має на меті виконання завдання окремим учнем.

Парна робота передбачає навчальну взаємодію двох учнів, переважно тих, що сидять за однією партою.

Групова робота передбачає поділ класу на невеликі групи по 4–5 осіб для виконання групових завдань.

Форми навчально-виховної роботи на уроках із християнської етики втілюються у практику навчання й виховання з допомогою відповідних методів.

До основних **методів навчання** на уроках із основ християнської етики належать словесні та наочні методи: пояснення, розповідь, бесіда, дискусія, робота з підручником, дидактична гра, демонстрування та ілюстрування, самостійне спостереження.

Варто окремо зупинитися на розгляді **словесних методів навчання**. Так, **метод пояснення** на уроці християнської етики має на меті аналіз, тлумачення й доведення різних положень навчального матеріалу морально-етичного характеру шляхом розкриття причинно-наслідкових та інших зв'язків і закономірностей. Цей

метод поєднується з описом, бесідою, демонстрацією; пояснення здійснюється на основі принципу доступності на відповідному емоційному й динамічному рівнях.

Метод розповіді у процесі засвоєння християнських моральних цінностей виклад учителем або учнем біблійного, художнього або іншого матеріалу морально-повчального змісту. Для розповіді характерна яскравість характеристик, наявність фактів, явищ, конкретність, емоційність, динамічність.

Метод бесіди на уроці християнської етики – це форма спілкування, у процесі якої учитель, спираючись на наявні в учнів знання й досвід, користуючись запитаннями, підводить учнів до засвоєння нових етичних знань, повторення й перевірки навчального матеріалу, до певних висновків; до бесіди можуть залучатися увесь клас, група або окремі учні.

Метод дискусії передбачає обговорення дискусійного питання. Дискусія потребує: попередньої підготовки з боку вчителя (постановка проблеми, підготовка учасників дискусії, організація дискусії, контроль за ходом і підведення підсумків); підготовки учнів (ознайомлення з дискусійною проблемою; підбір аргументів і доказів; часові та змістовні обмеження виступів – регламент тощо).

Робота з підручником на уроці християнської етики – це організація самостійної роботи учнів із текстом Біблії, підручником, що дає їм змогу глибоко осмислити навчальний матеріал, закріпити його, проявити самостійність у навчанні.

Узагальнююче повторення потребує відповідних форм самостійної роботи учнів із підручником із основ християнської етики: повторення важливих частин і розділів підручника; осмислення його узагальнюючих розділів; підготовка відповідей за основними питаннями пройденого матеріалу; складання порівняльних характеристик та схем; підготовка доповідей, рефератів.

Слід також розглянути й **наочні методи навчання**. **Демонстрування** на уроках християнської етики має на меті показ наочних об'єктів – реальних предметів або їх зображень. Ефективність залежить від правильного вибору об'єктів демонстрації, а також від уміння вчителя поєднати смислове пояснення з демонстрацією наочного об'єкта; предмет демонстрування та ілюстрування має відповідати певним естетичним вимогам, відповідно до теми й мети уроку.

Ілюстрування – оснащення ілюстраціями наочності, використання ілюстрованої Біблії, плакатів, репродукцій, рисунків на дошці, картин, образів та ін.

Самостійне спостереження передбачає рефлексивне сприймання явищ дійсності. «Ніщо не може бути важливішим у житті, як

уміти бачити предмет з усіх боків і серед тих відносин, в які він поставлений», – зазначав К. Ушинський.

Методи виховання на уроках із основ християнської етики:

- переконання;
- привчання і вправи;
- заохочення;
- обговорення прикладів зі Святого Письма;
- наведення позитивних прикладів із життя;
- відвідування місць релігійного поклоніння (храмів, костелів, домів молитви тощо), музеїв;
- перегляд кіно- та відеофільмів, репродукцій картин на біблійну тематику;
- прослуховування духовної музики;
- постановка театралізованих вистав;
- підготовка до державних релігійних свят;
- використання рольових ігор;
- організація свят і виставок;
- підготовка творчих доробків учнів тощо.

Що ж до аналізу методів, спрямованих на духовно-моральне виховання, то метод **привчання і вправ** передбачає продуману організацію життя учнів, їх залучення до дотримання норм і правил із метою формування звичних етичних норм поведінки.

Важливим моментом привчання до духовних цінностей є формування у школярів позитивного ставлення до певної форми поведінки, якого досягають наочністю, образністю, емоційним ставленням учителя. Метод привчання може варіюватися залежно від віку та умов виховання. Не завжди доцільно відкрито ставити перед учнями завдання оволодіти якимось способом поведінки. Вихователь може дати учневі певне доручення (допомогти іншому, попросити пробачення за образу), під час виконання якого вихованець оволодіває необхідними нормами поведінки.

Важливе місце у вихованні займають вправи. Вони тісно пов'язані з привчанням. У навчальній роботі вправи використовують, щоб сформувати в учнів навички й розвинути вміння. У деяких випадках вправи у вихованні виконують ту саму роль.

Роль прикладу у духовно-моральному вихованні дітей виконує щоденна поведінка дорослих, що ґрунтується на схильності дітей до наслідування за відсутності достатніх знань, переконань і життєвого досвіду. Сила впливу прикладу полягає і в тому, що довколишні не нав'язують дітям своїх поглядів, учинків, а діти самі помічають їх. Виховний вплив прикладу пов'язаний не тільки з тим, що учні спостерігають у житті, вивчають, а й із умілою організацією їхньої різноманітної діяльності.

Гра для дитини має те ж саме значення, що й для дорослого – діяльність та робота. Важливою умовою впливу гри на вихованців є активна участь самих дітей не тільки в проведенні ігор, а й у їх створенні. Не слід применшувати й ролі педагога в організації гри. Педагог завжди має усвідомлювати собі мету гри, яку він провадить, і прирмувати до цієї мети.

Доручення у процесі навчання основ християнської етики виконують функцію залучення дітей у різноманітну діяльність колективу. За характером доручення можуть бути епізодичними й постійними, вони забезпечують набуття дітьми досвіду виконання громадських та благодійних обов'язків. Важливе значення має і створення позитивного ставлення до доручення за умови врахування вікових та індивідуальних особливостей (інтересів, нахилів) учня.

Окремо слід проаналізувати й **методи заохочення**, які є регулятором дій, які здійснюються основними методами виховання. До заохочень вдаються, коли треба посилити позитивні мотиви. Відзначаючи успіхи у діяльності й поведінці дітей, вихователі, колектив учнів виховують у них прагнення зробити ще більше. Тому форми заохочення мають бути максимально динамічними.

Одним із основних форм і методів заохочення учнів на уроках християнської етики є **оцінювання**. Об'єктом оцінювання є отримані учнями на уроці християнської етики знання. Для оцінювання учнів учителем використовуються оцінювальні твердження та поурочний бал за встановленою 12-бальною системою. У школах, де предмет «Основи християнська етика» є факультативом, використовуються оцінки «зараховано», «незараховано».

Викладання основ християнської етики передбачає використання відповідних **засобів навчання**, які групуються в комплект для вчителя та комплект для учня.

Комплект для вчителя з основ християнської етики складається з програми, книги для вчителя, посібника для позакласної роботи, відеофонограм, фланелеграфа, аудіо-диска.

Комплект для учня включає підручник, хрестоматію, зошит для учня, аудіо-диск.

1 клас
Хочу пізнавати світ

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Розділ І. Хочу пізнавати дивосвіт		
1	Тема 1. Вступ.	
2	Тема 2. Чудовий світ навколо мене. Жива та нежива природа. Творіння людське. Творіння Боже.	Учень / учениця: — має уявлення про об'єкти живої і неживої природи; — розрізняє речі, створені людиною, і творіння Божі; — наводить приклади дбайливого ставлення до природи; — вміє шанобливо ставитися до живої та неживої природи.
3	Тема 3–4. Прагну багато знати. Джерела знань про світ та людину. Біблія – джерело знань про Бога.	Учень / учениця: — називає джерела знань про людину та світ; — ознайомлюється з текстом Біблії; — вміє відрізнити Біблію від інших книг.
4	Тема 5. Бачу і чую дивосвіт. Зір та слух – надзвичайні дари у пізнанні світу.	Учень / учениця: — називає органи чуття та їх призначення; — розрізняє їх функції в житті живих істот; — порівнює органи чуття людини та тварин; — наводить приклади дбайливого ставлення до органів чуття; — називає небезпеки, пов'язані з втратою функцій органів чуття.
5	Тема 6. Відчуваю на смак, нюхом і дотиком. Смак, нюх та дотик допомагають у пізнанні світу.	Учень / учениця: — розрізняє на дотик, нюх та смак різні предмети та речовини;

	Вдячність Богові за можливість пізнавати світ.	– називає органи чуття людини; – вчиться бути вдячним Богові та батькам можливість жити та пізнавати світ.
6	Тема 7. Все живе потребує любові. Пізнання світу розумом і серцем. Охорона довкілля. Опіка над скривдженими.	Учень / учениця: – наводить приклади своєї турботи про довкілля; – пояснює, чому все живе потребує любові; – використовує набуті знання для дбайливого ставлення до природи – Божого дару.
7	Тема 8. Урок узагальнення	
Розділ II. Пізнаю себе		
8	Тема 9. Я у світі. Хто я, де я, що мені робити у світі? Неповторність людини. Біблія про створення людини.	Учень / учениця: – розповідає біблійну історію про створення людини; – наводить приклади неповторності людини; – шанує інших людей як Боже творіння.
9	Тема 10. Людина – чудовий задум Творця. Розум, серце, руки й ноги допомагають мені пізнавати світ і творити добро. Вдячність Творцеві за радість життя. Практична робота: власноруч зробити подарунок батькам (бідному, хворому, нужденному).	Учень / учениця: – розповідає біблійну історію про створення людини Богом; – називає різницю між людиною і твариною; – робить власноруч подарунок батькам; – висловлює вдячність Богові та людям.
10	Тема 11. Люблю спілкуватися. Мова – Божий дар. Різноманітність форм спілкування між людьми. Спілкування людини з природою, з Богом.	Учень / учениця: – розуміє важливість спілкування між людьми; – усвідомлює, що може розмовляти з Богом; – уміє відрізнити образливі слова від приємних; – пояснює, чому гарно починати новий день християнським вітанням рідних та друзів;

		– називає різні християнські привітання.
11	Тема 12. Моя сім'я. Я в сім'ї. Значення сім'ї в моєму житті.	Учень / учениця: – пояснює, що таке сім'я; – розуміє важливість сім'ї; – називає всіх членів своєї сім'ї; – пригадує, чого навчили його батьки в дитинстві; – шанобливо ставиться до всіх членів сім'ї та радісно спілкується з ними.
12	Тема 13. Батьки – найрідніші мені люди. Батьківське піклування про мене. Я – Божий дар для моїх батьків. Біблія називає Бога Отцем («Отче наш»).	Учень / учениця: – описує велику любов батьків до дітей; – пригадує, як ніжно мама звертається до своєї дитини; – вміє виявити свою любов до батьків; – усвідомлює, що Бог є Батьком усіх людей; – розуміє, що найбільше засмучує батьків.
13	Тема 14. Моє ім'я. Важливість імені в житті людини. Вибір імені. Ім'я Боже – святе («Нехай святиться ім'я Твоє...»).	Учень / учениця: – усвідомлює важливість імен людей, назв тварин; – розуміє, що ім'я допомагає розпізнавати людей, назва – речі; – уміє розрізнити ім'я та клички, прізвиська; – пригадує слова, якими люди називають Бога (Творець, Господь та ін.).
14	Тема 15. Мої друзі. Потреба мати друзів. Повага та любов до друзів. Друзі Ісуса Христа.	Учень / учениця: – називає своїх друзів; – наводить приклади справжньої дружби; – вміє виявляти свої дружні стосунки словами та вчинками; – переповідає, як вибирав друзів Ісус Христос і як ставився до них.

15	Тема 16. Мої вчителі. Батьки – мої перші вчителі. Вчителі у школі. Ісус Христос – Учитель.	Учень / учениця: – пояснює, чому батьків іноді називають учителями; – розуміє, що вчитель навчає дітей творити добро; – розуміє, чому Ісуса називають Учителем; – уміє ввічливо звертатися до вчителів.
16	Тема 17. Доброта і милосердя. Милосердя від Бога. Світ потребує доброти і милосердя. Милосердя до людей. Добре серце.	Учень / учениця: – має уявлення про милосердя; – наводить приклади милосердя в житті; – розуміє, що Бог милостивий до кожної людини; – розуміє, чому деяких людей називають милосердними.
17	Тема 18. Свято у моєму житті. Готуємось до свят. Святкувати – це радість. Родинні свята.	Учень / учениця: – порівнює будні зі святами; – називає найголовніші християнські свята: Різдво, Пасха; – розповідає про святкування у своїй сім'ї; – шанобливо ставиться до християнських свят та важливих дат українського календаря.
18	Тема 19. Урок узагальнення.	
Розділ III. Хочу пізнавати Бога		
19	Тема 20. Різдво – велике християнське Свято. Віфлєм – рідне місто Ісуса. Пастухи й Ангели славлять немовля Ісуса. «Радуйся, земле!»	Учень / учениця: – переказує біблійну історію про народження Ісуса; – називає людей, які привітали новонародженого Ісуса; – пояснює, чому люди радіють народженню Спасителя; – розповідає про приготування до Різдва у своїй сім'ї; – готується до Різдвяних свят.

20	Тема 21. Враження від Різдваних свят.	Учень / учениця: – розповідає про значення святої вечері перед Різдвом; – демонструє, які колядки та щедрівки знає; – пояснює, чому Різдво так люблять діти й дорослі; – може відрізнити свято від будня.
21	Тема 22. Радість зустрічі з Богом. Свято Стрітєння – зустріч людини з Богом.	Учень / учениця: – переповідає про зустріч старця Симеона й немовляти Ісуса у храмі; – має уявлення про значення Ісуса Христа в житті християнина.
22	Тема 23. Хліб – це життя. Важливість їжі для людини. Хліб – Божий дар («Хліб наш насущний...»). Хліб як вияв повноти життя.	Учень / учениця: – має уявлення про те, звідки приходить до нашого столу хліб; – розуміє важливість хліба у нашому житті й доводить це на прикладах; – має пошану до хліба; – розповідає про чудо з п'ятьма хлібами.
23	Тема 24. Бог піклується про світ. Турбота Творця про світ. Турбота Творця про мене (Ангел-Хранитель).	Учень / учениця: – усвідомлює турботу Бога про світ; – розуміє, що Ангели-Хранителі – Божі посланці й опікуни людей; – наводить приклади турботи Творця про світ.
24	Тема 25. Моя турбота про світ. Моя поведінка. Творити добро для інших. Примножувати красу світу.	Учень / учениця: – розуміє відповідальність за свої вчинки; – наводить приклади дбайливого ставлення до довкілля; – розрізняє добрі та злі вчинки; – розуміє важливість доброго вчинку.

25	Тема 26. Я – чемна та ввічлива дитина. Золоті слова. Чемність та ввічливість – гарні риси характеру. Християнські привітання.	Учень / учениця: – називає всі відомі слова ввічливості; – наводить приклади сили ввічливого слова; – виявляє пошану до дорослих та ровесників; – пояснює, чому деякі слова називають «золотими».
26	Тема 27. Я навчаюся прощати. Вчимося прощати в Ісуса. Чому слід прощати. «Прости нам борги наші...». Умію прощати.	Учень / учениця: – розуміє, що таке прощення; – уміє просити пробачення; – переповідає, як Ісус навчає прощати всім людям. – пояснює, чому потрібно прощати.
27	Тема 28. Навчаюся бути слухняним. Не перечити старшим. Бути слухняним – бути добрим. «Нехай буде воля Твоя...». Послух і пошана до батьків – це воля Бога.	Учень / учениця: – розуміє, що таке послух; – уміє слухати й бути слухняним; – пояснює, чому потрібно слухатися батьків та Бога.
28	Тема 29. Перемога добра над злом. Воскресіння Христове – перемога життя над смертю.	Учень / учениця: – переповідає біблійну історію Воскресіння Ісуса Христа; – усвідомлює, що Христос переміг смерть; – розуміє, що Бог і любов завжди перемагає зло.
29	Тема 30. Світле Христове Воскресіння. Свято Пасхи в Україні.	Учень / учениця: – розкриває значення слова «Великдень»; – називає християнське вітання у великодній час.
30	Тема 31. Розкажу про мою маму. Свято матері. Кожна дитина готує розповідь про свою маму.	Учень / учениця: – називає дату святкування Дня матері; – готує привітання й робить подарунок своїй мамі; – переповідає біблійну оповідь про Марію – матір Ісуса Христа.

31	Тема 32. Урок узагальнення. Найбільше щастя – жити в цьому світі.	
----	---	--

2 клас
Живу й навчаюсь у родині

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Розділ І. Моя сім'я та родина		
1	Тема 1. Вступ.	
2	Тема 2. Любов будус родину. Любов – основа сім'ї. Любов дарує життя. Де любов і доброта – там Бог.	Учень / учениця: – усвідомлює, що любов є основою створення сім'ї; – розуміє, що «любити» означає «дарувати», «давати»; – висловлює свою думку про зв'язок любові в сім'ї з добрими вчинками.
3	Тема 3. Моя родина. Перша родина на землі – творіння Боже. Святість і єдність родини. Християнська родина. Завдання родини.	Учень / учениця: – переповідає біблійну історію про створення перших людей; – розуміє, що таке родина; – називає основні риси християнської родини; – наводить приклади християнської поведінки членів родини.
4	Тема 4. Батько в сім'ї. Відповідальність за родину перед суспільством та Богом. Батьківська турбота.	Учень / учениця: – розуміє відповідальність батька за сім'ю; – пояснює, що Бог є Отцем усіх людей; – наводить приклади батьківської турботи про сім'ю.

5	Тема 5. Мама в сім'ї. Материнська любов. Мама – перша вчителька й вихователька.	Учень / учениця: – розповідає про материнську любов; – наводить приклади маминої науки дітям; – називає слова вдячності й пошани; – допомагає мамі.
6	Тема 6. Дитина в сім'ї та родині. Пародження дитини – радість у родині. Важливість імені. Дитина – Божий дар батькам.	Учень / учениця: – розуміє, що поява дитини в сім'ї є Божим дарунком; – усвідомлює важливість імені для людини; – пояснює, чому діти – благословення для батьків.
7	Тема 7–8. Обов'язки дітей у сім'ї та родині. Послух батькам. Повага до старших та турбота про них. Взаємодопомога. Відповідальність за честь родини.	Учень / учениця: – називає основні обов'язки дітей перед батьками; – усвідомлює необхідність послуху батькам; – наводить приклади взаємодопомоги в сім'ї; – усвідомлює, що слід берегти честь родини.
8	Тема 9. Спілкування в родині. Ввічливість і доброзичливість у спілкуванні. Взаємоповага та взаємодовіра. Щаслива та родина, де панує згода і любов.	Учень / учениця: – розуміє важливість довіри й поваги у спілкуванні; – пояснює важливість довіри; – називає ввічливі слова, необхідні для спілкування у родині.
9	Тема 10. Родинний дім. Рідний дім – місце затишку та довіри. Дім – місце спілкування з рідними та з Богом.	Учень / учениця: – називає адресу свого дому; – пояснює, чому дім називають «рідним»; – дотримується чистоти й порядку в домі; – усвідомлює, що дім є найкращим місцем для спілкування сім'ї.
10	Тема 11–12. Мудрість батьківського навчання.	Учень / учениця: – усвідомлює важливість науки батьків;

	Батько й мати розуму навчають. Досвід батьків – джерело мудрості. Заповіді Божі – основа української виховної традиції. Повчання кн. Володимира Мономаха. Батьківське благословення.	– пригадує повчання кн. Володимира Мономаха про батька; – пам'ятає заповідь «шануй батька свого і матір свою...»; – наводить приклади, коли батьки благословляють дітей; – пригадує мудрі поради своїх батьків.
11	Тема 13. Свято в родині. Свята твоєї родини. Християнське розуміння свят. Свято в житті християнської родини.	Учень / учениця: – називає родинні свята; – називає християнські свята та їх зміст; – розповідає, як відзначають родинне свято у сім'ї.
12	Тема 14. Вдячність дітей своїм батькам. Вдячність батькам за опіку, науку та виховання. Подяка дітей батькам.	Учень / учениця: – відчуває вдячність батькам; – виявляє подяку батькам.
13	Тема 15. Спішімо творити добро. Добро та милосердя. Приклади справ милосердя.	Учень / учениця: – наводить приклади добра і милосердя; – пояснює, як можна виявляти милосердя.
14	Тема 16. Різдво Христове в Україні. Християнська родина у Святвечір. Різдвяні пісні та шедрівки.	Учень / учениця: – пригадує святкування Різдва у своїй родині; – пояснює, чому ми святкуємо Різдво; – відтворює почуті колядки та шедрівки.
15	Тема 17. Різдво Ісуса Христа – свято єдності родини. Радість різдвяних зустрічей у родині та в Церкві. Народження Спасителя – радість для людей.	Учень / учениця: – переповідає біблійну оповідь про народження Ісуса Христа; – співає колядки.
16	Тема 18. Урок узагальнення.	

Розділ II. Мій рід і народ		
17	Тема 19–20. Земля мого роду. Місце, де народилися батьки, діди, прадіди. Важливість знання свого роду. Традиції роду.	Учень / учениця: – може назвати місце народження своїх батьків; – називає імена бабусь і ділусів; – пояснює вислів «земля твого роду»; – розповідає про важливі події у своїй родині.
18	Тема 21. Моя рідня. Родинні зв'язки та їх значення. Відповідальність за честь роду. Історична пам'ять про свій рід.	Учень / учениця: – розуміє значення слів «сім'я», «рід», «рідня»; – наводить приклади, як берегти й примножувати честь своєї рідні та роду.
19	Тема 22. Земля мого народу. Україна – земля мого народу. Відповідальність за рідну землю.	Учень / учениця: – розуміє зміст слова «народ»; – називає столицю України; – називає основні символи своєї країни; – виконує духовний гімн України «Боже великий, єдиний...».
20	Тема 23–24. Духовні багатства мого народу. Ми – діти українського народу. Найбільший скарб народу – віра в Бога. Українська мова та пісня. Українська культурна спадщина. Пам'ять про загиблих за Батьківщину. Обов'язок оберігати та примножувати культурну спадщину народу.	Учень / учениця: – виконує пісні про рідну землю; – наводить приклади християнської спадщини народу (література, живопис, музика, архітектура тощо); – розповідає про героїв, загиблих за Батьківщину (у своїй місцевості); – шанує історичну й духовну спадщину українського народу.
21	Тема 25. Гостинність та щедрість українців. Доброзичливість. Щирість. Традиції гостинності.	Учень / учениця: – розповідає про народні традиції гостинності; – наводить приклади.

22	Тема 26. Роль духовних провідників у житті нашого народу. Духовні провідники. Життя подвижників – приклад для наслідування.	Учень / учениця: – розуміє зміст поняття «духовний провідник народу»; – називає духовних провідників українського народу; – пояснює, чому ці люди є духовними провідниками.
23	Тема 27. Великодні звичаї в українській родині. Підготовка до свята Пасхи.	Учень / учениця: – усвідомлює, що таке піст; – розповідає про підготовку родини до свята Воскресіння Христового (Пасхи).
24	Тема 28. Воскресіння Христове – найбільше християнське свято. Перемога життя над смертю.	Учень / учениця: – переповідає біблійну оповідь про Воскресіння Ісуса Христа; – розповідає, як християни вітаються в день Воскресіння Христового.
25	Тема 29. Роль жінки у житті народу. Жінка – мати, подруга, сестра, бабуся. Жінка – мудра вихователька молодого покоління. Жінки-мироносиці.	Учень / учениця: – пояснює роль жінки в житті народу; – наводить приклади жертвості жінок та пояснює їх роль у житті; – пересповідає біблійну історію про відвагу жінок-мироносиць.
26	Тема 30. Славні українські роди.	Учень / учениця: – називає найславніші українські імена; – пояснює, чому ці люди мають велику шану в українському суспільстві.
27	Тема 31. Урок узагальнення. Дружна родина, добра дитина – щасливий народ, церква і держава.	

3 клас

Прагну робити добро

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Розділ І. З радістю творимо добро		
1	Тема 1. Вступ.	
2	Тема 2. Добро від Бога. Світ сповнений Божої любові. Прояви добра в нашому житті. Злагода між людьми – це прояв Божої любові.	Учень / учениця: – розуміє, що джерелом добра є Бог; – наводить приклади проявів добра в житті людини; – розуміє, що добрі вчинки є служінням людям і проявом богоподібності; – пояснює, що добрі вчинки є результатом любові до Бога й людей.
3	Тема 3. Людина – вінець Божого творіння. Людина – образ і подоба Божа. Людина – найдосконаліша істота на Землі. Індивідуальність людини.	Учень / учениця: – розуміє значення слів «образ Божий», «подоба Божа»; – пояснює, чому людина є вінцем Божого творіння.
4	Тема 4. Дари Божі для людини. Світ – Божий дар людині. Покликання людини – берегти та примножувати красу Божого творіння.	Учень / учениця: – пояснює, чому світ є Божим даром людині; – усвідомлює, що всі Божі дари – це блага, а не особиста власність; – наводить приклади дбайливого ставлення до довкілля.
5	Тема 5. Завдання людини у світі. Творити добро для себе та для інших. Оберігати, примножувати Божі дари. Працювати на благо інших людей.	Учень / учениця: – пояснює, яке завдання людини у світі; – розуміє важливість праці в житті людини; – наводить приклади добрих справ для інших.

6	Тема 6. Покликання людини. Покликання до досконалості. Жити в гармонії зі світом та з Богом.	Учень / учениця: – розуміє, що таке покликання; – розповідає про різні покликання; – усвідомлює своє покликання до щасливого життя.
7	Тема 7. Право людини на вибір. Право людини робити вибір. Відповідальність людини за вибір. Божа пересторога перед вибором.	Учень / учениця: – розуміє необхідність вільного вибору та усвідомлює відповідальність за нього; – розповідає про батьківські та Божі перестороги перед помилками.
8	Тема 8. Наслідки неправильного вибору. Почуття провини. Духовна й фізична хвороба.	Учень / учениця: – розповідає біблійну історію про непослух перших людей; – розуміє наслідки неправильного вибору.
9	Тема 9. Урок узагальнення.	
Розділ II. Життєвий дороговказ		
10	Тема 10–11. Заповіді Божі – життєвий дороговказ. Що таке заповідь? Де, коли і кому Бог дав заповіді. Важливість заповідей Божих.	Учень / учениця: – усвідомлює, що таке заповідь; – розповідає, кому і як Бог дав заповіді; – може переказати Божі заповіді.
11	Тема 12. Авторитет Бога у житті людини. Повага до особистих переконань людини. Віра в Бога. Ідолопоклонство.	Учень / учениця: – розуміє, що Бог – єдиний. – усвідомлює, що таке кумири та ідоли в житті людини; – розуміє, що непослух Богові приводить до негативних наслідків.
12	Тема 13. Пошана Божого імені. Святість Божого імені. Чистота мовлення.	Учень / учениця: – усвідомлює, що ім'я Боже – святе; – розуміє необхідність шанобливого ставлення до імен інших людей.

13	Тема 14. Святкування неділі. Особливість неділі як прообразу свята Христового Воскресіння.	Учень / учениця: – усвідомлює значення поняття «свято», «будень»; – пояснює, чому християни святкують неділю; – розуміє потребу поваги до свят та традицій інших народів.
14	Тема 15. Пошана та любов до батьків. Моральний обов'язок дітей перед батьками. Винагорода за послух батькам.	Учень / учениця: – вчить напам'ять заповідь шанувати батька й матір; – усвідомлює, що це єдина заповідь, за яку Бог обіцяє винагороду; – пояснює, як заповідь пошани до батьків найкраще виконувати в щоденному житті.
15	Тема 16. Бережемо життя. Життя як Божий дар. Право людини на життя. Відповідальність людини за власне життя та життя інших перед Богом.	Учень / учениця: – розуміє, що життя є найціннішим даром Божим людині; – усвідомлює, що оберігати життя є важливим завданням людини; – розуміє, що недбале ставлення до свого здоров'я є загрозою життю.
16	Тема 17. Радість Різдва Христового. Люди радіють, що народився Спаситель. Мудреці зі Сходу вітають Немовля у Віфлеємі. Цар Ірод намагається знищити Дитяtko Ісуса.	Учень / учениця: – розповідає історію про переслідування Ісуса Іродом; – усвідомлює, що життя дитини – це життя Боже; – уміє поділитися радістю Різдва Христового з іншими.
17	Тема 18. Урок узагальнення.	
18	Тема 19. Чистота думок і вчинків. Дотримання слова. Вірність у сімейному житті. Чистота думок і вчинків.	Учень / учениця: – розуміє значення вірності між людьми; – усвідомлює, що вірність у сім'ї робить її щасливою; – пояснює, чому важливо дбати про чистоту думок і бажань («серце чисте створи в мені, Боже»....).

19	Тема 20. Власність людини. Власність матеріальна та інтелектуальна. Власність особиста, сімейна та суспільна.	Учень / учениця: – розуміє значення чесної праці; – розуміє особливості фізичної, інтелектуальної та духовної праці; – пояснює, чому чужа власність оберігається Богом; – розрізняє особисту, спільну, державну власність.
20	Тема 21. Життя у правді. Правдомовність. Неправдиве свідчення, осуд, плітки, обмова.	Учень / учениця: – пояснює зміст поняття «правдомовність»; – наводить приклади наслідків неправди; – пояснює приказку «краще гірка правда, ніж солодка брехня»; – розуміє, що означає осуд та обмова інших людей.
21	Тема 22. Радіємо успіхам ближніх. Вчимося радіти успіхам наших друзів, рідних. Заздрість руйнує взаємини між друзями.	Учень / учениця: – розповідає про успіхи друзів; – усвідомлює, що батьки й Бог радіють нашим успіхам у навчанні, праці; – пояснює небезпеку заздрості.
22	Тема 23. Заповідь любові. «Люби Господа, Бога свого...»; «Люби ближнього свого, як самого себе».	Учень / учениця: – пояснює зміст заповіді любові; – наводить приклади дієвої любові.
23	Тема 24. Урок узагальнення.	
Розділ III. Шляхом добра		
24	Тема 25. Наставники в житті людини. Потреба наставника в житті. Наставник – приклад для наслідування.	Учень / учениця: – пояснює, хто може бути наставником для інших; – усвідомлює, чому батьки є першими й головними наставниками для дітей; – розуміє необхідність прислухатися до поради старших.

25	Тема 26. Вміння слухати і почути. Вміти почути й запам'ятати добрі поради. Ісус Христос навчає слухати.	Учень / учениця: — розуміє важливість уміння слухати; — пояснює, що через уважність приходить мудрість; — усвідомлює важливість виконання волі батьків і Бога.
26	Тема 27. Послідовність і постійність у творенні добра. Вибір добра. Бажання чинити добро. Кроки до добра: відвага, наполегливість.	Учень / учениця: — розуміє, як важливо бути послідовним і постійним у творенні добра; — наводить приклади наполегливості у житті.
27	Тема 28. Витривалість, наполегливість і мужність на дорозі добра.	Учень / учениця: — розкриває значення витривалості, мужності у житті; — розуміє, що таке сила волі.
28	Тема 29. Воскреслий Христос змінює життя людей.	Учень / учениця: — розповідає історію про зустріч Ісуса з невірним Фомаю; — усвідомлює важливість сильної віри.
29	Тема 30. Найдорожча, наймиліша матінка моя. Моя мама. Марія – мати Ісуса Христа. Ненька-Україна.	Учень / учениця: — розповідає історію святкування Дня матері; — готує вітання та подарунок для матері; — розповідає про три матері християнської дитини.
30	Тема 31. «Твори добро – остерегайся зла». Прагнемо чинити добро. Добро не очікує винагороди.	Учень / учениця: — пояснює настанову «твори добро, уникай зла»; — обґрунтовує тезу про те, що справжнє добро твориться безкорисливо.
31	Тема 32. Урок узагальнення. Заповіді Божі – моральний дороговказ для людини.	

4 клас
Навчаємося мудрості

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Розділ І. Уроки доброти		
1	Тема 1. Вступ.	
2	Тема 2. Живемо у доброті і правді. Доброта людини починається з добрих думок і намірів. Краще гірка правда, ніж солодка омана.	Учень / учениця: – усвідомлює, що таке правда; – відрізняє правду від обману; – характеризує правдиву людину; – наводить приклади доброти.
3	Тема 3. Вчимося прощати. Вміння прощати – важлива риса людини. Прощення загоює моральні рани. Прощення вчить нас Ісус Христос («Отче наш...»).	Учень / учениця: – розуміє, яке значення має примирення через прощення; – розповідає історію про милосердного батька; – пояснює слова «прости нам..., як і ми прощаємо...».
4	Тема 4. Виявляємо милосердя. Милосердя – миле серце. Світ потребує нашого милосердя. Ісус Христос навчає бути милосердними до ворогів. Милосердний самарянин.	Учень / учениця: – наводить приклади милосердя до оточуючого світу; – міркує про байдужість у стосунках між людьми; – пригадує приклади милосердя з життя; – розповідає про милосердного самарянина.
5	Тема 5. Ділимося радістю з ближніми. Бог запрошує людину до радісного життя. Радість – невід’ємна риса християнина. Євангеліє – це добра новина. Радість зближує людей.	Учень / учениця: – називає причини радості у своїй сім’ї; – пригадує, що приносить радість Богові; – пояснює, чому Євангеліє називають доброю новиною; – використовує слова, дії для заохочення своїх друзів; – пояснює, як радість зближує людей.

6	Тема 6. Творимо добро. Добро матеріальне й моральне. Наслідувати Ісуса Христа у творенні добра. Творимо ближнім добро, не чекаючи нагороди.	Учень / учениця: – відрізняє блага матеріальні від моральних і духовних; – пояснює, чому моральне добро має велике значення для людини; – наводить приклади безкорисливого творення добра.
7	Тема 7. Вчимося щедрості. «Краще давати, аніж брати...». Щоби бути щедрим, не потрібно мати великих статків. Бог дарує нам світ, щоб ми були щасливі. Вчимося щедро давати і широко, з подякою, приймати. Практична робота: приготувати подарунок своїм батькам, друзям тощо.	Учень / учениця: – усвідомлює Божу щедрість; – порівнює щедрість і скупість; – пригадує народні прислів'я про щедрість; – розповідає біблійну історію про вдовину лепту.
8	Тема 8. Співчуваємо ближньому. Здатність співчувати має лише людина. Співчуття полегшує тягар біди. Співчувати ближньому означає любити його, як самого себе.	Учень / учениця: – усвідомлює солідарність між людьми; – пояснює, чому розділене горе стає легшим; – називає заповідь любові; – обґрунтовує небезпеку байдужості; – наводить приклади, коли байдужість призвела до неприємних наслідків.
9	Тема 9. Урок узагальнення.	
Розділ II. Уроки справедливості		
10	Тема 10. Навчаємося бути справедливими. Справедливість і чесність у житті. Християнська справедливість завжди поєднується з любов'ю. Творити справедливу спільноту потрібно розпочинати від себе.	Учень / учениця: – усвідомлює, що означає бути справедливим; – пояснює, чому любов важливіша за справедливість; – дотримується справедливих стосунків із ровесниками; – моделює запропоновану вчителем життєву ситуацію з позиції справедливості.

11	Тема 11. Навчаємося бути чесними. Радість від чесної праці. Вчимося чесно працювати з дитинства. Злодієство та обман – вороги нашої честі. Чесність – це основа справжньої дружби.	Учень / учениця: – усвідомлює, що Бог благословляє чесну працю; – розуміє, що навчання повинно бути чесним і сумлінним; – обґрунтовує важливість чесності у справжній дружбі; – наводить приклади чесно поведінки у житті.
12	Тема 12. Навчаємося бути надійними та пунктуальними. Надійність як дотримання обіцянки. Виконати обіцянку може лише вільна людина. Бути пунктуальним – значить керувати своїм часом.	Учень / учениця: – розуміє, що означає дотримання обіцянки; – доводить прикладами важливість пунктуальності (транспорт, початок уроків, ділові стосунки тощо); – моделює ситуацію, в якій важливо бути пунктуальним і надійним.
13	Тема 13. Навчаємося бути правдомовними. Правдомовність – невід’ємна складова життя людини. Правдомовність, відвага та милосердя – взаємопов’язані якості. Краса мови відображає красу людської душі. Неправда спотворює гармонію людських взаємин.	Учень / учениця: – усвідомлює важливість мови як засобу спілкування; – відрізняє правду від неправди; – розуміє, що обман – це навмисне й свідоме спотворення правди; – пояснює, що таке правдомовність; – моделює ситуацію, в якій потрібно виявити правдомовність.
14	Тема 14. Урок узагальнення.	
Розділ III. Навчаємося виправляти життєві помилки		
15	Тема 15. Вчимося виправляти помилки. Необхідність визнання власних помилок. Виправлення помилок – шлях до мудрості. Послух Богові, батькам,	Учень / учениця: – усвідомлює, що помилятися властиво кожній людині; – розуміє, що виправлення помилок робить людину досвідченішою;

	учителям – надійний спосіб уникнути помилок.	– обґрунтовує думку про уникнення помилок через послух Богові, батькам, учителям.
16	Тема 16. Радіємо успіхам ближніх. Радіти успіхам ближніх – це вияв любові до них. Заздрість як прихована недуга людини. Ісус Христос – джерело радості.	Учень / учениця: – усвідомлює, що означає радість для християн; – пояснює, чому радість є виявом любові до ближніх; – усвідомлює небезпеку заздрості у взаєминах.
17	Тема 17–18. Вчимося бути стриманими і скромними. Поміркованість у вчинках, розмові, розвагах тощо. Шляхетність стриманої людини. Стриманість – моральна чеснота християнина. Скромність – окраса молодого людини. «Бог гордим протривить, а покірним дає Свою благодать».	Учень / учениця: – усвідомлює головні моральні чесноти: мужність, мудрість, поміркованість, справедливість; – характеризує стриману людину; – пояснює, чому скромність прикрашає людину; – знайомиться з біблійною позицією щодо скромності та стриманості.
18	Тема 19. Вчимося бути миролюбними. Мир і злагода приносять щастя в життя. «Блаженні миротворці...» Любов до ворогів. Ісус Христос наказує Петрові сховати меч.	Учень / учениця: – розуміє значення злагоди між людьми; – наводить приклади способів владнати конфліктні ситуації; – пояснює, чому тривалого миру не можна досягнути насильством.
19	Тема 20. Вчимося жаліти ближніх. Співчуття до слабших. Ворога треба жаліти, а не ненавидіти. Вимогливість до себе і поблажливість до ближніх. «У своєму оці не бачите колоди, а в чужому бачите скалку...».	Учень / учениця: – пригадує, що таке солідарність між людьми; – пояснює, як допомога слабшим робить нас добрішими; – вміє розрізнити вимогливість до себе й поблажливість до ближніх.
20	Тема 21. Вчимося бути правдивими. Кожний наш вчинок треба робити щиро. Той, хто навмисне спотворює правду,	Учень / учениця: – пригадує, що значить бути правдомовним; – розуміє, як брехня шкодить взаєминам між людьми;

	є противником Божим. Неправдиве звинувачення Ісуса Христа в суді.	– наводить приклади обману; – пояснює, чому правда завжди перемагає.
21	Тема 22. Вчимося бути терплячими й лагідними. Терплячість допомагає нам у досягненні мети. Терпляча праця винагороджується результатами. Лагідність до ближніх. Лагідність і терплячість дають людині радість і спокій.	Учень / учениця: – усвідомлює важливість терплячості в досягненні мети; – пояснює важливість терплячості в навчанні; – доводить прикладами, що лагідність приносить радість у наше життя.
22	Тема 23. Дбаємо про чесне ім'я. Честь і гідність людини як Божого образу. Зберігати чесне ім'я – справа цілого життя. Збереження та примноження честі родини, школи, держави. Церкви через особисті вчинки.	Учень / учениця: – розуміє, що означають слова «честь», «гідність»; – пояснює, чому гідність людини походить від Бога; – міркує, чому людині треба дбати про чесне ім'я; – дбає про збереження та примноження честі родини, школи, держави, Церкви особистими вчинками.
23	Тема 24. Урок узагальнення.	
Розділ IV. Уроки працелюбності		
24	Тема 25. Працюємо сумлінно. Значення праці в житті людини. Бог постійно працює. Покликання людини – бути співтворцем Божим.	Учень / учениця: – усвідомлює, що здатність до праці дав Бог; – наводить приклади, коли людина є співтворцем Божим; – розповідає про значення праці в житті Ісуса Христа; – уміє розрізнити працю фізичну, розумову, духовну.
25	Тема 26. Ділимося плодами своєї праці. Плоди праці для радості, а не для наживи. Допомога бідним та немічним. «Пускайте свій хліб по водах – і він до вас повернеться».	Учень / учениця: – розповідає про способи допомоги бідним; – наводить приклади безкорисливої допомоги; – висловлює судження про необхідність ділитися плодами своєї праці.

26	Тема 27. Вчимося розкривати свої таланти. Кожна людина наділена талантами. Розвиток талантів – це завдання для кожної людини. Творимо натхненно, як для Бога.	Учень / учениця: – аргументує розвиток талантів; – розуміє, що кожна людина наділена талантами від Бога; – готує творчу роботу з улюбленої справи.
27	Тема 28. Урок узагальнення.	
Розділ V. Уроки Божої мудрості		
28	Тема 29. Вчимося мудрості. Мудрість дитини зростає від послуху батькам та вчителям. Ісус був слухняним Небесному Отцеві та земним батькам.	Учень / учениця: – пояснює зв'язок послуху батькам і вчителям із набуттям мудрості; – розуміє, що слухати означає виконувати; – розповідає про послух Ісуса Богові та земним батькам.
29	Тема 30. Вчимося бути обачними. Кожна людина має бути поміркованою у вчинках. Обачність і обережність як прояви мудрості. Проявляємо обачність у житті.	Учень / учениця: – усвідомлює необхідність поміркованості у вчинках; – наводить приклади обачної поведінки.
30	Тема 31. Вчимося ввічливості. Пошана та ввічливість – ознаки християнина. Словом можна поранити і зіцнити. Мова – Божий дар, яким слід правильно користуватися.	Учень / учениця: – усвідомлює, як шанобливо і ввічливо ставитися до старших, молодших, ровесників; – наводить приклади словесного впливу на людину; – усвідомлює, що мова – це Божий дар.
31	Тема 32. Прагнемо бути мудрими. «Початок мудрості – страх Божий».	Учень / учениця: – розуміє, що таке «страх Божий»; – пояснює відмінність між поняттями «розумний» і «мудрий»; – наводить приклади мудрої поведінки.

32	Тема 33. Будемо наполегливими у пізнанні істини. Повнота істини про світ, людину, Бога відкривається у вченні Ісуса Христа. Пізнання істини робить людину щасливою та вільною. Істина є світлом життя.	Учень / учениця: — розуміє, що прагнення пізнавати істину є Божим завданням людині; — намагається довести, що істина освітлює життя, а обман вводить людину у темряву; — пояснює, що означають слова «Ісус Христос є Істина».
33	Тема 34. Вчимося приймати корисні поради. Будь-яка порада повинна провадити до добра. «Щаслива та людина, що не йде на раду нечестивих...».	Учень / учениця: — пояснює, що можна давати лише добрі поради; — підтверджує прикладами, що батьки та вчителі є радниками в житті; — пояснює, як приймати поради Божі.
34	Тема 35. Урок узагальнення. Вкладай Божу мудрість у свої слова і вчинки.	

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 1–4 класів із основ християнської етики

Під час оцінювання навчальних досягнень школярів із основ християнської етики враховується:

– знання учнями морального вчення Ісуса Христа, змісту Божих Заповідей, ставлення школярів до світу у світлі Біблії, змісту християнського спілкування;

– уміння учнів керуватися в житті Божими Заповідями, моральним ученням Ісуса Христа, усвідомлювати свої вчинки у світлі Біблії, виявляти особистісні моральні християнські чесноти.

Всі види оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюються за критеріями, наведеними в таблиці.

Рівень навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень може: назвати одне-два християнсько-етичних понять, моральних норм.
	2	Учень може: назвати кілька християнсько-етичних понять теми, моральних норм; сформулювати моральну оцінку ситуації чи вчинку на рівні «добро» – «зло».
	3	Учень може: двома-трьома простими реченнями пояснити сутність чи зміст християнсько-етичного поняття; навести приклади окремих фактів і явищ із моральної практики; дати власну оцінку окремих фактів і явищ моральної практики (на рівні «добро» – «зло») й пояснити її 1–2 реченнями; сформулювати правило поведінки за нормою моралі.
II. Середній	4	Учень може: репродуктивно відтворити (у вигляді 4–6 простих речень) частину матеріалу уроку; дати пояснення християнсько-етичних понять і термінів уроку;

	5	навести приклади морального та аморального в житті людей; оцінити прості моральні ситуації та пояснити свою оцінку відповідно до норм моралі; на елементарному рівні описати ситуацію морального вибору. Учень може: відтворити основний зміст навчального матеріалу уроку, відповідаючи на запитання вчителя; визначити окремі ознаки християнсько-етичних понять; проаналізувати ситуацію за питаннями вчителя, підручника; за допомогою вчителя співвіднести ситуацію конкретних вчинків з відповідними нормами моралі й висловити оцінне судження.
	6	Учень може: у цілому самостійно відтворити матеріал теми; охарактеризувати подію, ситуацію, явище з точки зору моральних критеріїв; правильно вживати християнсько-етичні поняття й пояснювати їх на прикладах; використовуючи приклади з історії та літератури, висловити просте оцінне судження про відповідність чи невідповідність поведінки моральним нормам.
III. Достатній	7	Учень може: у цілому послідовно, самостійно відтворити матеріал теми; демонструвати розуміння християнсько-етичної термінології; дати загальну характеристику християнсько-етичних феноменів (сутність, прояви, ознаки, приклади); аналізувати християнсько-етичні судження й навести приклади їх підтвердження чи спростування; розповісти про деякі події Старого та Нового Заповіту; обґрунтувати власну думку, моральну оцінку прикладом.

IV. Високий	8	Учень може: значною мірою самостійно опанувати матеріал уроку; розповідати про християнсько-етичні моральні цінності, застосовуючи необхідні поняття й терміни; аналізувати відповідні явища і ситуації суспільного життя, визначаючи ознаки моральної поведінки у світлі християнських моральних цінностей; моделювати прості ситуації морально-етичного змісту й пропонувати шляхи їх розв'язання; добирати 1–2 аргументи на підтвердження висловлених учителем чи поданих у підручнику християнсько-етичних висновків; може знайти необхідні цитати в Біблії.
	9	Учень може: оперувати основним навчальним матеріалом, подаючи його в узагальненому та деталізованому вигляді; самостійно аналізувати християнсько-етичні моральні цінності й робити власні висновки; обґрунтовувати власні судження й оцінки за допомогою власних прикладів і аргументів; самостійно працювати з текстом Святого Письма; систематизувати та узагальнювати набуті знання.
	10	Учень може: самостійно опрацювати матеріал уроку за підручником; моделювати морально-етичні ситуації, пропонувати шляхи їх розв'язання й пояснювати їх; самостійно розв'язати ситуацію морального вибору й пояснити свій вибір, спираючись на християнсько-етичні категорії; самостійно оцінити моральні явища; з незначною допомогою учителя працювати з іншими джерелами інформації християнсько-етичного змісту (Біблія, релігійні образи, фото, художній текст, усна розповідь); орієнтуватися в біблійних текстах Старого та Нового Завіту.
	11	Учень може: вільно викладати навчальний матеріал в усній та письмовій формі відповідно до завдання;

	самостійно здобути нескладну інформацію християнсько-етичного змісту з інших, крім підручника й розповіді вчителя, джерел; пояснити зміст понять і категорій християнської етики, застосувати їх для аналізу нових ситуацій, зокрема з власного життя; висловити й обґрунтувати свої думки, оцінки щодо духовно-моральних цінностей суспільного життя; закінчити знайомий прослуханий текст зі Святого Письма за його початком.
12	Учень може: послідовно й логічно викладати навчальний матеріал, застосовуючи й пояснюючи християнсько-етичні поняття та терміни; виявляти творчий підхід у розв'язанні ситуативних завдань, оперуючи набутими знаннями й уміннями; моделювати ситуації морально-етичного змісту, проявляючи гнучкість і мобільність, здатність попереджувати й вирішувати конфлікти; оцінити рівень власної підготовки та підготовки інших учнів із предмету; встановлювати міжпредметні зв'язки християнської етики з іншими предметами: історією, літературою, музикою, живописом; підготуватись до уроку, використавши власні джерела інформації: Святе Письмо, релігійні книги й часописи.

Рекомендована література

Андрушко В. Т., Огірко О. В. Релігієзнавство: навчальний посібник. – Львів: НЛТУУ, ЛНУВМБТ, 2007. – 260 с.

Баршевський о. Тарас. Вступ до біблійних наук: конспект лекцій. – Львів: Свічадо, 2006. – 304 с.

Баршевський о. Тарас. Блаженства Добра Цовина: конспект лекцій. – Львів, 1999.

Баршевський. о. Тарас. Євангельські притчі: конспект лекцій. – Львів, 2002.

Бендик М., Гнатів І., Огірко О. Християнська етика. – Львів, 1997.

Вашенко Г. Вибрані педагогічні твори. – Дрогобич, 1997.

Вашенко Г. Виховний ідеал. – Полтава, 1993.

Вашенко Г. Загальні методи навчання. – К., 1997.

Вихрущ А., Карагодін В., Кухарський В., Николин М. Християнська етика. 7 клас. – Тернопіль, 2000.

Вишневецький О. Сучасне українське виховання. – Львів, 1996.

Влад М. В. Християнська етика. 1 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів. – Чернівці: Місто, 2008. – 140 с.

Влад М. В. Християнська етика. 10 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів/учнів. – Чернівці: Місто, 2008. – 140 с.

Влад М. В. Християнська етика. 11 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів/учнів. – Чернівці: Місто, 2008. – 140 с.

Влад М. В. Християнська етика. 1–7 класи. – Чернівці, 2008.

Влад М. В. Християнська етика. 2 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів. – Чернівці: Місто, 2008. – 140 с.

Влад М. В. Християнська етика. 3 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів. – Чернівці: Місто, 2008. – 140 с.

Влад М. В. Християнська етика. 4 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів/учнів. – Чернівці: Місто, 2008. – 140 с.

Влад М. В. Християнська етика. 5 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів/учнів. – Чернівці: Місто, 2008. – 115 с.

Влад М. В. Християнська етика. 6 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів/учнів. – Чернівці: Місто, 2008. – 135 с.

Влад М. В. Християнська етика. 7 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів/учнів. – Чернівці: Місто, 2008. – 171 с.

Влад М. В. Християнська етика. 8 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів/учнів. – Чернівці: Місто, 2008. – 140 с.

Влад М. В. Християнська етика. 9 клас: навчальний посібник: посібник для вчителів/учнів. – Чернівці: Місто, 2008. – 140 с.

Влад М. В. Християнська етика. Вступне слово до предмету: навчальний посібник: посібник для вчителя. – Чернівці: Місто, 2008. – 161 с.

Влад М. В. Християнська етика. Зошит для учня. 1 клас: навчальний посібник. – Чернівці: Місто, 2008. – 87 с.

Влад М. В. Християнська етика. Зошит для учня. 2 клас: навчальний посібник. – Чернівці: Місто, 2008. – 75 с.

Влад М. В. Християнська етика. Зошит для учня. 3 клас: навчальний посібник. – Чернівці: Місто, 2008. – 92 с.

Гудінг Д., Леннокс Дж. Людина та її світогляд. – Т.1–3. – К., 2007.

Дітріх фон Гільдебрант. Етика. – Львів: УКУ, 2002.

Добош Галина. Основи християнської етики. Робочий зошит. 5 клас. – Львів: Світ, 2009.

Добош Г. Робочий зошит з християнської етики для учня 2-го класу «Дивосвіт». – Львів: Свічадо, 2007.

Добош Г. Хочу пізнавати. Уроки християнської етики у 1-му класі. – Львів: Свічадо, 2005.

Добош Г. Основи християнської моралі. Методичні матеріали для 6-го класу., Черняк М., Ступець Л. – Львів, Свічадо, 2006. – 80 с.

Добош Г. Хочу пізнавати. Робочий зошит з християнської етики для учня 1-го класу. – Львів: Свічадо, 2004.

Добош Г. Родина. Рід. Народ. Робочий зошит з християнської етики для учня третього класу. – Львів: Свічадо, 2007.

Жуковський В. М. та ін. Основи християнської етики. 5 клас. навч. посібник. – К., 2007.

Жуковський В. М., Лахман Н. М., Саннікова Т. В. та ін. Основи християнської етики. 5 клас: навчальний посібник. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 224 с.

Жуковський В. М., Николин М. М., Филипчук С. В. Основи християнської етики. Експ. посібник для 6 класу ЗОНЗ. – Острог, 2007.

Жуковський В. М., Петровський В. В., Макогнюк С. В. Музика і спів на уроках християнської етики: навчально-методичний посібник для учнів 5–6 класів. – Острог: вид-во Національного університету «Острозька академія», 2009. – 174 с.

Калашник А. К., Огірко О. В. Програма предмета «Християнська етика» (1–12 класи). – Львів, 2003.

Кияк С. Християнська етика. – Івано-Франківськ, 1997.

Кізілова Г. Християнська етика: 5 клас: Робочий зошит. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006.

Кізілова Г. Християнська етика: 6 клас: Робочий зошит. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007.

Кучма Л. Зошит з християнської етики: 1-й клас. – Тернопіль: Мандрівець, 2006.

Кучма Л. Зошит з християнської етики: 2-й клас. – Тернопіль: Мандрівець, 2003, 2008.

Кучма Л. Зошит з християнської етики: 3-й клас. – Тернопіль: Мандрівець, 2003, 2008.

Кучма Л. Зошит з християнської етики: 4-й клас. – Тернопіль: Мандрівець, 2003, 2008.

Кучма Л., Логіна О. Зошит з християнської етики: 5 клас. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2008.

Кучма Л., Герман Г. Зошит з християнської етики: 6-й клас. – Тернопіль: Мандрівець, 2007.

Методичні матеріали з християнської етики для вчителя (2 клас). – Львів: Свічадо, 2005.

Николин М. Християнська етика: Навчальний посібник для 5 класу. – Тернопіль: Мандрівець, 2005, 2007.

Николин М. Християнська етика: навчальний посібник для 6 класу. – Тернопіль: Мандрівець, 2006, 2008.

Николин М. Християнська етика: навчальний посібник для 7 класу. – Тернопіль: Мандрівець, 2008.

Николин М. Християнська етика: навчальний посібник для 8 класу. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010.

Огірко О. Християнська етика. 8 клас. – Львів, 1999.

Огірко О. В. Людина у світі. Християнська етика. 9 кл. – Львів, 2002.

Огірко О. В. Морально-етичні цінності християнства // Духовний вибір українського народу: навчально-методичний посібник. – НУ «Острозька академія». – Острог, 2008. – С. 129–136.

Огірко О. В. Християнська етика для всіх: словник християнсько-етичних термінів. – Львів: Львівський нац. ун-т ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, 2009. – 272 с.

Огірко О. В. Християнська етика: навчальний посібник: 8 клас. – Львів: Свічадо, 2007. – 104 с.

Основи християнської етики. 5 клас: підручник / В. М. Жуковський, Н. М. Лахман, Т. В. Саннікова, С. В. Филипчук, О. Я. Гаврисюк, М. М. Николін. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 224 с.

Основи християнської етики. 5 клас: хрестоматія / за ред. В. М. Жуковського // Упорядник І. Є. Мазур. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 248 с.

Основи християнської етики. 6 клас: підручник / В. М. Жуковський, Н. М. Лахман, С. В. Филипчук, М. М. Николін. – К.: Літера ЛТД, 2009. – 192 с.

Основи християнської етики. 6 клас: хрестоматія / за ред. В. М. Жуковського // Упорядник І. Є. Мазур. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 248 с.

Основи християнської етики. Зошит для учня. 6 клас // В. М. Жуковський, К. В. Олішків. – Острог: вид-во Національного університету «Острозька академія», 2008. – 71 с.

Пацерковська О. Конспекти уроків з християнської етики у 1-му класі. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008.

Пацерковська О. Конспекти уроків з християнської етики у 2-му класі. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009.

Пацерковська О. Робочий зошит з християнської етики для 1-го класу. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008.

Пацерковська О. Робочий зошит з християнської етики для 2-го класу. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009.

Принципи морального життя. – Львів, 1996.

Самолук Г. Кращі конспекти уроків з «Основ християнської етики». – Х. Тернопіль: Ранок, 2009.

Саннікова Т. В. Християнська етика. 5–6 класи. – Одеса, 2006.

Саннікова Т. В. Християнська етика. 5–6 класи: навчальний посібник / Південноукр. держ. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського. – Одеса: ПДПУ – СВД Черкасов, 2006. – 256 с.

Свешников прот. Владислав. Очерки христианской этики. «Паломник». – М., 2000.

Святе Письмо Старого і Нового Заповіту.

Слободський С. Закон Божий: підручник для сім'ї і школи. – К., 1987.

Сохань Г. Основи християнської етики. 5–6 клас. – Львів: Світ, 2008. – 132 с.

Стефанюк С. К., Голянчук Р. М. Християнська педагогіка: плекання кращих людських чеснот / За заг. ред. С. К. Стефанюк. – Вип. 2. – Харків: Кроссроуд, 2010. – 68 с.

Тхоржевська Т. Д. Православне виховання в історії педагогіки України: монографія. – К., 2008.

Християнська етика і педагогіка: статті та уроки / За ред. В. М. Жуковського. – Острог, 2001.

Шостек А. Бесіди з етики. – Львів, 1999.

Навчальне видання

Основи християнської етики 1–4 класи

Навчальна програма

для загальноосвітніх навчальних закладів

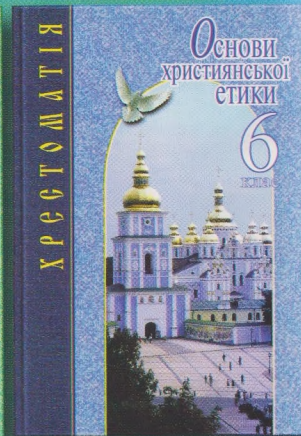
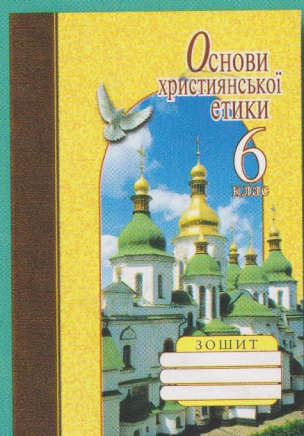
Відповідальна за випуск С. В. Хрустальова

Підп. до друку 24.11.2010. Формат 84х108/32.
Ум. друк. арк. 2,52. Обл.-вид. арк. 2,3. Наклад 3000 прим. Зам. №9380.
Вид. код Л0198У

Видавництво «Літера ЛТД». 03680, Київ, вул. Нестерова, 3, оф. 508.
Телефон для довідок **456-40-21**.
Свідоцтво про реєстрацію № 923 від 22.05.2002 р.

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом у ТОВ «Фактор-Друк»
61030, м. Харків, вул. Саратовська, 51, тел.: 8(057) 717-51-85, 717-53-55.

З питань реалізації звертатися за телефонами:
у Києві – (044) 456-44-07, 599-14-53, 417-20-80;
Харкові – (057) 712-91-44, 712-90-87; Білій Церкві – (04563) 6-90-92;
Вінниці – (0432) 55-61-10; Дніпропетровську – (056) 785-01-74;
Донецьку – (062) 20-35-127; Житомирі – (0412) 41-27-95, 41-83-29;
Кривому Розі – (056) 401-27-11; Львові – (032) 244-14-36;
Миколаєві – (0512) 35-40-39; Рівному – (0362) 3-78-64;
Сімферополі – (0652) 22-87-01, 22-95-30; Тернополі – (0352) 49-58-36;
Черкасах – (0472) 64-41-07, 36-72-14; Хмельницькому – (050) 206-78-48.
E-mail: commerce@ranok.kharkov.ua
«Книга поштою»: 61045 Харків, а/с 3355.
Тел. (057) 7177455, (067) 5465373.
E-mail: pochta@ranok.kharkov.ua
www.ranok.com.ua

ISBN 978-966-178-124-4

9 789661 781244 >